

Научна хроника

Шести међународни научни скуп Удружења фолклориста Србије

(*Савремена српска фолклористика* VI, 2–4. новембар 2018, Тршић)

Дејан Илић

Међународни научни скуп *Савремена српска фолклористика* VI одржан је од 2. до 4. новембра 2018. године у Образовно-културном центру „Вук Караџић“ у Тршићу, у организацији Удружења фолклориста Србије, Центра за културу „Вук Караџић“ из Лознице и Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић“, Београд. Традиционални јесењи скуп Удружења фолклориста и овог пута је окупио истакнуте фолклористе, етнологе, лингвисте, етномузикологе, историчаре књижевности из Србије, Републике Српске, Бугарске и Русије. Своје погледе на фолклор и фолклористику они су изразили у оквиру три теме: *Ратни фолклор*, *Тихомир Ђорђевић као истраживач фолклора* и *Фолклор данас*. Овим темама обележени су и значајни јубилеји – сто педесет година од рођења Тихомира Ђорђевића и сто година од завршетка Првог светског рата, а нису запостављене ни савремене фолклорне форме и фолклористички приступи. Назначена проблемска подручја осветљена су с различитих аспеката и из перспективе разноврсних методолошких гледишта у појединачним рефератима учесника. Скуп је отворен поздравним речима др Биљане Сикимић, потпредседнице Удружења, др Бранка Златковића и Снежане Нешковић Симић, директорке Центра за културу „Вук Караџић“ из Лознице.

На првој пленарној седници учесници су имали прилике да чују занимљива и подстицајна излагања Биљане Сикимић (Београд), Сање Ранковић (Београд), Вихре Баеве (Софија) и Варваре Добровољске (Москва). Биљана Сикимић је указала на допринос Тихомира Ђорђевића ромологији и нарочиту пажњу посветила у нашој науци мало познатом (и непреведеном с немачког језика) другом делу Ђорђевићевог доктората. Ауторка је указала на бројне мале форме ромског фолклора донете у овој Ђорђевићевој студији (песме, клетве, заклетве, загонетке), анализирала је њихову поетику (уз смештање у извођачки контекст), а није запоставила ни дијахронијску перспективу, па је примере упоредила с каснијим теренским записима. Сања Ранковић је осветлила традиционалну музику инспирисану Вели-

ким ратом. Истраживање је засновала на музичкофолклорној грађи Љубинка Миљковића, указала је на идеолошку цензуру у доба СФРЈ, као и на актуелизацију ових песама крајем прошлог века. Вихра Баева се бавила савременим сакралним фолклором на примерима православних култова и светих места у Софији. Истраживање је углавном базирала на три значајна софијска култа – култу Светог краља, Светог Терапонтја и Светог Серафима. Анализирајући обредне праксе на овим светим местима, указујући на значај светих моштију и реликвија, испитујући улогу медија и интернета, Баева је свестрано размотрила све елементе који утичу на формирање и ширење култа. Варвара Доброволска је указала на метаморфозе бајке у савременом руском фолклору. Анализом грађе установила је да се мења однос казивача према овом фолклорном жанру будући да се у казивање у великој мери уводи лично искуство и да се прича користи као средство рефлексije о традицији и средство самоидентификације.

Научни скуп, сесија у Центру за културу „Вук Караџић“

Рад у секцијама следио је основне тематске целине скупа. Значај Тихомира Ђорђевића за српску фолклористику и актуелност његових истраживања разматрани су у низу радова. Данијела Поповић Николић (Ниш) указала је на Ђорђевићев допринос теренском истраживању

фолклора, из обимног материјала реконструисала је основна методолошка начела овог научника и размотрила удео и функцију теренске грађе у Ђорђевићевим радовима. Данијела Петковић (Београд) осветлила је с књижевноисторијског становишта Ђорђевићеву улогу у стварању концепције *Прилога за књижевност, језик, историју и фолклор*. Ауторка је запазила да се овај часопис, у ком је Ђорђевић био и уредник и сарадник, може посматрати као пресек целокупног његовог научног рада. Ђорђевићев допринос фитономастици приказала је Маја Калезић (Београд) – анализирила је његове радове из области народне медицине и посебно спис *Отрови*, бавећи се првенствено лингвономастичком анализом имена биљака (јед, чемер, налел).

Ратни фолклор је разматран из перспективе различитих приступа и на различитој грађи. Александра Иполитова (Москва) анализирила је улогу и функције „ратничког биља“ у руским рукописним травницима. На многим примерима је показала да биље углавном има заштитну функцију и примењује се у ратничкој магији. Ауторка је указала и на утицај усмене културе на рукописне травнике. Један аспект ратног (устаничког) фолклора осветљен је рефератом Бранка Златковића (Београд). Овај аутор мотив отмице девојке разматра преко односа усмене традиције и историографских сведочења. Анализирајући казивања о отмицама девојка између 1832. и 1842. године, указује на везу ових казивања и актуелног политичког стања. Хришћанску и муслиманску хајдучку и ускочку епiku разматрао је, фокусирајући се на проблем ратничке тактике, Дејан Илић (Београд). Ратничка тактика се посматра као специфична врста комуникације два табора, испитују се мотиви герилског ратовања, ратног лукавства, отмице, мегдана и њихова веза с типом ратничке дружине. Ратним фолклором Другог светског рата бавили су се Јеленка Пандуревић (Бањалука) и Саша Кнежевић (Источно Сарајево). На примеру лирских песама испеваних у овом рату испитивали су улогу еротског, питање женског идентитета, и идеолошку условљеност разлика четничког и партизанског певања. Питање женске перспективе у рату отворила је и Александра Попин (Нови Пазар) на примеру пет песама извесне Маре Зарићеве. Ауторка анализира необични поглед искоса и мизогинске елементе наведених песама с освртом на идентитет самог певача/певачице, а песме посматра и у светлу певања „на народну“. Митску димензију рата садржану у роману *Дан шести* разматра Александра Матић (Крагујевац). Она полази од песме *Изједен овчар* коју види као смисаоно тежиште романа, испитује њену улогу као и улогу народне традиције уопште у роману, те запажа специфичну логику посматрања историјских и ратних збивања која се остварује преко фолклорних елемената.

Кућа Вука Стефановића Караџића у Тршићу

Поједини реферати били су засновани на савременим теренским истраживањима, која су послужила као основ за разноврсне теме и истраживачке погледе. Тако се Зоја Карановић (Темерин) бавила сватовским песмама из перспективе обреда прелаза. Ауторка је истраживање засновала на сватовским песмама које је забележила у шајкашким селима. Поређењем с постојећим варијантама реконструисала је идеални тип ритуала у који су ове песме биле укључене. Савременим фолклором бавила се и Соња Стојановић (Београд) анализирајући праксе које студенти упражњавају пред испит верујући да ће им донети срећу. Разматрани поступци пореде се с народним веровањима о срећи, па се испитују виталност и мене ових веровања. Наталија Котељникова (Москва) говорила је о улози и смеру теренских истраживања фолклора у Русији на примеру анализе садржаја часописа *Традиционална култура* (*Традиционная культура*). Истакла је да се ова публикација нарочито бави проблемима савременог фолклора, путевима његовог преношења и мењања. Као доминантна поља интересовања сарадника часописа Котељникова је издвојила културу старовераца, народно православље, урбани фолклор и фолклор пограничја.

Етномузиколошка теренска истраживања презентована су у раду Маје Љ. Радивојевић (Београд), која се бавила вокалним и вокално-инструменталним музичким изражавањем Влаха из околине Петровца на Млави. Определивши се за дијахронијски приступ, ауторка је настојала да на основу ранијих записа и својих теренских истраживања открије (не)променљиве елементе ове музичке праксе. Резултате етномузиколошких проучавања варијаната песме *Ајде Јано* презентовала је Веселка Тончева (Софија). Дијахронијски приступајући теми, Тончева је указала на уписивање различитих традиција у извођење. Савремена пракса певања уз гусле предмет је разматрања Смиљане Ђорђевић Белић (Београд) и Данке Лајић Михајловић (Београд). Оне певању уз гусле приступају са становишта примењене хуманистике и посматрају га у контексту политика наслеђа. Проблематизован је репертоар савремених гуслара и њихов однос према традиционалној епизици, као и улога експерата у усмеравању ове културне праксе. Примењеном фолклористиком на пољу урбаног фолклора бавио се Никита Петров (Москва), указујући на теоријске и методолошке могућности фолклористичких и антрополошких изучавања града и градског простора у циљу мењања његове физиономије.

Вукова кућа у Тршићу

О улози фолклора данас у педагогији говорила је Снежана Марковић (Јагодина), разматрајући заступљеност народне књижевности у образовним програмима за ниже разреде основне школе. Она се нарочито осврнула на изазове које носи модерно време и могућности коришћења фолклорних дела за остваривање наставних циљева. Марија Чернова (Москва) дала је допринос проучавању сакралног фолклора. Она је анализирала улогу и значај сакралних места у народној религији Срба и указала на сродне руске паралеле. Ауторка је систематизовала сакралне топосе, а нарочиту пажњу је посветила црквама и капелама у систему народних веровања. Сава Ђурђевић (Стара Пазова) подсетио је на двеста година од објављивања Вуковог *Рјечника*, те је своје излагање усмерио ка разматрању рецепције овога дела. Нарочиту пажњу посветио је проблему ласцивних речи, које доводи у везу с народном смеховном културом.

Скуп је затворен другом пленарном седницом на којој су говорили Бранко Ђупурдија (Београд), Драгана Вукићевић (Београд) и Светлана Корољева (Перм). Ђупурдија на примеру реконструисане биографије Ђуре Томића из Дрежнице реконструише културни живот вишег слоја српског становништва овог краја у периоду између два светска рата. На тај начин он повезује етнографска истраживања са истраживањима свакодневице. Драгана Вукићевић је понудила иновативно читање Јакшићеве *Неверне Тијане*. Фолклорну традицију, пре свега мотиве Косовке Девојке и женидбе неверницом, она користи као фон за ишчитавање романтичарског контранаратива. Испитујући начин на који Јакшић користи ове мотиве, ауторка закључује да се епски сценарио подређује романтичарској идеји љубави ради љубави. Светлана Корољева је на примеру прославе Дана победе указала на путеве креирања сећања, испитивала је симболичку топографију војничког гробља и улогу споменика као места сећања. Сложен систем симболичких радњи које се везују за овај празник она доводи у везу с породичним фолклором и поменом предака. Указано је на различите дискурзивне праксе које су у подтексту обележавања празника.

Изагања су била праћена живом и подстицајном дискусијом, а размена мишљења и упознавање с достигнућима домаће фолклористике остварени су и на промоцијама нових значајних издања. Представљене су публикације Удружења фолклориста Србије: зборници радова *Савремена српска фолклористика IV* (ур. Бошко Сувајџић) и *Гора божурова* (ур. Зоја Карановић), нови бројеви часописа *Фолклористика*, као и четири *Антологије народне књижевности* из едиције *Српска књижевност у Босни и Херцеговини*, чији је издавач Друштво чланова Матице српске у Републици Српској. Уредници Јеленка Пандуревић и Саша Кнежевић у овим антологијама, држећи се висо-

ких естетских и научних принципа, окупили су народне умотворине (лирске, епске, епско-лирске песме, приповетке и предања) које су излазиле од деветнаестог века у различитим публикацијама, а неки текстови објављени су из рукописне грађе.

Радионица старих заната у Тршићу

Скуп *Савремена српска фолклористика VI* показао је у ком правцу се развијају научна интересовања српских и словенских фолклориста и покренуо је разна инспиративна питања. Учесници су иновативним и интердисциплинарним приступима разноврсним темама осветлили до сада неуочене аспекте ратног фолклора, указали на вишеструки значај рада Тихомира Ђорђевића за српску фолклористику и етнологију, као и на стање фолклора данас.

МА Дејан Илић
Институт за књижевност и уметност, Београд
Е-пошта: deki.ilic.dejo@gmail.com

Примљено: 30. 4. 2019.
Прихваћено: 5. 5. 2019.